Перспективе

ТУРСКА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ: ЕУТАНАЗИЈА ИЛИ ПОДМЛАЂИВАЊЕ ЕВРОПЕ? (6)

Нестанак ћупа са медом

Тежња Турске за пуним чланством у ЕУ је изузетно поларизујуће, осетљиво и контроверзно питање, како (гео)политички, тако и економски и демографски. Као прилог расправи о овом изузетно важном питању, „НАЦИЈА" објављује изводе из студије „Турска у ЕУ: Еутаназија или подмлађивање Европе?" Мирослава Н. Јовановића, уваженог стручњака Економске комисије УН за Европу, у Женеви. Студија је настала на основу предавања које је аутор одржао у оквиру научног скупа „Турска, ЕУ и САД; Високи улози, неизвесне перспективе", на Intercollege у Никозији, у мају 2005, и на годишњем конгресу Италијанског удружења за европске студије, у јулу 2005, у Венецији. У овом делу аутор се бави низом најтежих питања између ЕУ и Турске, питања чије отварање неминовно предстоји, као и могућим исходима. Шта ће бити ако буде, а шта ако не буде?

Пише: Мирослав Н. Јовановић

Контроверзност могућег турског уласка у ЕУ остаје, у свим разматраним аспектима. Очи-глед-на опа-сност за Тур-ску је ње-но ви-ђе-ње ЕУ као чу-до-твор-ног ле-ка за све ње-не уну-тра-шње бо-ле-сти. У сва-ком слу-ча-ју, да би могла бити добродошла у европску породицу, Тур-ска би мо-рала ство-ри-ти свој европ-ски иден-ти-тет и акре-ди-ти-ве на ис-пра-ван и ја-сан на-чин.

Мо-ра-мо се под-се-ти-ти, са јед-не стра-не, да Тур-ска и ЕУ већ има-ју функ-ци-о-нал-ну ца-рин-ску уни-ју за про-из-во-де и пре-ра-ђе-не по-љо-при-вред-не про-из-во-де још од 1995. го-ди-не. Оту-да, ско-ро све тр-го-вин-ске до-би-ти се већ уби-рају. Ин-те-ре-сант-но је да је глав-ни ко-ри-сник ове ца-рин-ске уни-је нај-ве-ро-ват-ни-је ЕУ. Ве-ћи део тур-ског про-из-вод-ног из-во-за у ЕУ је ли-бе-ра-ли-зо-ван и пре до-го-во-ра о ца-рин-ској уни-ји, ко-ји је са-мо фор-ма-ли-зо-вао тр-го-вин-ске од-но-се у ин-ду-стриј-ским про-из-во-ди-ма. Са дру-ге стра-не, Тур-ска је мо-ра-ла отво-ри-ти сво-је тр-жи-ште за увоз из ЕУ. Дру-го, мо-ра се има-ти у ви-ду да ЕУ са сво-јих 25 чла-ни-ца ви-ше ни-је ћуп са ме-дом као из вре-ме-на ка-да је бро-ји-ла 9, или чак 12 др-жа-ва чла-ни-ца. Ово су цен-трал-не и источноевропске зе-мља ка-сно от-кри-ле, са гор-чи-ном и раз-о-ча-ре-њем, убр-зо на-кон учла-ње-ња у ЕУ. Оно што су оне гле-да-ле и оче-ки-ва-ле у вре-ме ка-да су се при-ја-вљи-ва-ле за члан-ство ни-је ни бли-зу оно-ме што су до-би-ле ка-да су ушле у ЕУ.

ЕУ је пот-пи-са-ла уго-вор о при-дру-жи-ва-њу са Тур-ском 1963. го-ди-не. Тур-ска се при-ја-ви-ла за пу-но члан-ство 1987. го-ди-не и до-би-ла ста-тус зе-мље кан-ди-да-та 1999. го-ди-не. На-кон 41 го-ди-не че-ка-ња, пре-го-во-ри о ула-ску су за-ка-за-ни за ок-то-бар 2005. го-ди-не. Про-цес пре-го-во-ра би са-свим ла-ко мо-гао тра-ја-ти пре-ко де-сет го-ди-на, уко-ли-ко, разуме се, не бу-де ни-ка-квих по-ли-тич-ких смет-њи у Тур-ској. По-ред кри-те-ри-ју-ма за члан-ство у ЕУ из Ко-пен-ха-ге-на, по-сто-је и дру-ги. Мно-ги од њих мо-гу би-ти крај-ње не-пред-ви-дљи-ви и ка-при-ци-о-зни. Тур-ска је по-себ-на, за-и-ста сасвим по-себ-на евро-ори-јен-тал-на зе-мља.

ОТВАРАЊЕ НАЈТЕЖИХ ПИТАЊА

Очи-глед-ни усло-ви, те-ме пре-го-во-ра и при-ти-ска-ју-ћа пи-та-ња би укљу-чи-ва-ла сле-де-ће:

Ге□ но□ цид: Иако би не-ки ре-кли да је ово пи-та-ње про-шло-сти, про-блем ге-но-ци-да ће се ви-со-ко ран-ги-ра-ти. На при-мер, нај-ви-ши не-мач-ки др-жав-ни-ци и по-ли-ти-ча-ри су екс-пли-цит-но и зва-нич-но из-ја-ви-ли сво-ја из-ви-ње-ња за ге-но-цид по-чи-њен то-ком Дру-гог свет-ског ра-та, а др-жа-ва и да-ље пла-ћа обе-ште-ће-ња жр-тва-ма. Та-ко је Не-мач-ка про-шла кроз мо-рал-ну ка-тар-зу (Vergangenheitsältigung) и при-хва-ће-на је у по-ро-ди-цу др-жа-ва ко-је де-ле за-јед-нич-ке европ-ске вред-но-сти. Од Тур-ске ће се тра-жи-ти да ура-ди исто. Ге-но-цид ко-ји је Тур-ска по-чи-ни-ла про-тив сво-јих ста-нов-ни-ка, јер-мен-ских хри-шћа-на, до-вео је до 1,5 ми-ли-о-на мр-твих 1915. го-ди-не. [1] Од Тур-ске ће би-ти тра-же-но да се су-о-чи са овим зло-чи-ном (као што је то ура-ди-ла Не-мач-ка). [2] Ме-ђу-на-род-на ко-ми-си-ја за ово пи-та-ње би мо-гла би-ти до-бра по-ла-зна тач-ка. [3]

Ка-ко би се обра-тио у вези са ге-но-ци-дом над Јер-ме-ни-ма, Реџеп Та-јип Ер-до-ган, тур-ски пре-ми-јер, за-тра-жио је не-за-ви-сну исто-ри-чар-ску сту-ди-ју. [4]

Екс□ пан□ зи□ о□ ни□ зам: Не-мач-ка се, на при-мер, од-ре-кла екс-пан-зи-о-ни-стич-ких на-ци-стич-ких панне-мач-ких иде-ја ко-је су опа-сне по мир. Ово је ве-о-ма очи-глед-но и ва-жно у од-но-си-ма са Пољ-ском (не-мач-ка ис-точ-на гра-ни-ца). Тур-ски зва-нич-ни-ци, по-ли-ти-ча-ри и вла-ди-не ин-сти-ту-ци-је ће би-ти за-мо-ље-ни да се ја-сно и јав-но од-рек-ну пантур-ских иде-ја – из-не-тих чак и од стра-не по-след-ње ге-не-ра-ци-је њихових зва-нич-ни-ка, као што су Су-лej-ман Де-ми-рел и Тур-гут Озал – о Тур-ској „од Ки-не-ског зи-да до Ја-дран-ског мо-ра”. Та-кве ам-би-ци-је, опа-сне по мир, [5]

про-из-во-де за-бри-ну-то-сти и стра-хо-ве од по-нов-ног ус-по-ста-вља-ња Ото-ман-ског цар-ства (1350-1918). Аустри-јан-ци још увек има-ју сна-жно ко-лек-тив-но се-ћа-ње на пат-ње то-ком тур-ских оп-са-да Бе-ча (1529-1683) и пла-ше се да би се то, на начин саобразан овој епохи, мо-гло по-но-ви-ти. Мно-ги од њих се пи-та-ју да ли је по-бе-да над Ото-ман-ским цар-ством из 1683. го-ди-не би-ла уза-луд-на. [6]

Бал-кан-ске зе-мље, све на пу-ту ка пу-ном члан-ству у ЕУ, де-ле слич-ну за-бри-ну-тост по-што и да-ље осе-ћа-ју по-сле-ди-це пет ве-ко-ва ду-ге тур-ске оку-па-ци-је. По-сто-је и кон-стант-не тур-ске пре-тен-зи-је и про-во-ка-ци-је у по-гле-ду грч-ке те-ри-то-ри-је.

7

На-кон за-тег-ну-тих пре-го-во-ра на нај-ви-шем нив-оу, у де-цем-бру 2004. го-ди-не, Тур-ска је до-би-ла да-тум (3. ок-то-бар 2005) за по-че-так пре-го-во-ра о при-сту-па-њу. Не-дељ-ник
Al-Ahram Weekly
је из-ве-стио:

„Ер-до-ган се вра-тио у Тур-ску као хе-рој, ње-гов по-вра-так је про-сла-вљен од стра-не тур-ских ме-ди-ја и до-че-кан је на ис-тан-бул-ском аеро-дро-му од стра-не хи-ља-да чла-но-ва ње-го-вог Ми-ни-стар-ства прав-де и Пар-ти-је раз-во-ја (JDP) ко-ји су но-си-ли тран-спа-рен-те на ко-ји-ма су га про-гла-ша-ва-ли ‚осва-ја-чем Евро-пе'."[8]

Ово би осна-жи-ло до-ма-ћу по-пу-лар-ност проислам-ске JDP на сле-де-ћим из-бо-ри-ма. Не оба-зи-ру-ћи се на днев-нопо-ли-тич-ке из-ја-ве у Уни-ји, мо-ра-мо се та-ко-ђе под-се-ти-ти на чи-ње-ни-цу да још од му-сли-ман-ске ин-ва-зи-је Шпа-ни-је из 711. го-ди-не и сред-њо-ве-ков-них кр-ста-шких по-хо-да, Евро-па има не-у-год-не од-но-се са арап-ским и му-сли-ман-ским све-том.[9] Њи-хо-ве кул-ту-ре и суд-би-не су сле-ди-ле раз-ли-чи-те пу-те-ве.

МЕКИ ПОВРАТАК „ОТОМАНСКОГ НАСЛЕЂА"

Зе□мље тур□ског го□вор□ног под□руч□ја На-кон рас-па-да не-ка-да-шњег СССР-а, Азе-рбејџан, Ка-зах-стан, Кир-ги-стан, Турк-ме-ни-стан и Уз-бе-ки-стан су се по-ја-ви-ли као не-за-ви-сне зе-мље ко-је го-во-ре тур-ским је-зи-ком, са укуп-ним ста-нов-ни-штвом од пре-ко 60 ми-ли-о-на. Ка-зах-стан је 2005. го-ди-не по-звао Тур-ску да по-мог-не пет цен-трал-но-азиј-ских зе-ма-ља [10] да осну-ју еко-ном-ску уни-ју. Ово је из-ван-ред-на при-ли-ка за Тур-ску. Пет зе-ма-ља је нер-во-зно и стра-ху-је од ја-чих ве-за би-ло са Ру-си-јом, њи-хо-вим не-ка-да-шњим го-спо-да-ром, или са Ки-ном, зе-мљом ко-јој недостају природни ресурси и ко-ја је „бацила око" на њих, или са За-па-дом ко-ји про-мо-ви-ше „де-мо-кра-ти-ју", смр-то-но-сни лек за ло-кал-не

вла-да-ре. Тур-ска се до-бро укла-па у ову си-ту-а-ци-ју и на-ме-ре ових пет зе-ма-ља, јер Тур-ска се раз-ли-ку-је од оста-лих зе-ма-ља, тзв. „из-во-зни-ка ути-ца-ја". Тур-ска де-ли за-јед-нич-ко на-след-ство са овим зе-мља-ма, ни-је јој до из-во-за „де-мо-крат-ских ре-во-лу-ци-ја", ге-о-граф-ски је ре-ла-тив-но уда-ље-на и при-ја-ви-ла се за члан-ство у ЕУ. Тур-ска је на-го-ми-ла-ла нео-п-ход-но зна-ње о то-ме ка-ко „ин-те-гри-са-ти" и во-ди-ти ве-ли-ко мул-тиет-нич-ко цар-ство. Еко-ном-ска ко-рист за Тур-ску мо-же би-ти ства-ра-ње но-вих и ја-ча-ње по-сто-је-ћих тран-спорт-них ко-ри-до-ра из-ме-ђу ис-то-ка и за-па-да. Има-ју-ћи у ви-ду по-нов-но ус-по-ста-вља-ње од-но-са са не-ким бал-кан-ским зе-мља-ма, у од-ре-ђе-ном сми-слу, Тур-ска би се вра-ти-ла на ње-но Ото-ман-ско на-след-ство.
[11]

Да ли би Тур-ска до-ве-ла у ЕУ и ста-нов-ни-ке свих ових зе-ма-ља због до-го-во-ра о дво-стру-ком др-жа-вљан-ству са Тур-ском?

Култура, религија и послови Од-но-си из-ме-ђу Евро-пе и му-сли-ман-ског све-та про-ла-зе кроз осе-тљи-ву фа-зу. Ако се Тур-ској до-зво-ли да уђе у ЕУ, ово би мо-гло по-твр-ди-ти чи-ње-ни-цу да је ислам ком-па-ти-би-лан са вред-но-сти-ма и кул-ту-ром ЕУ. [12] По-сто-је и еви-дент-не за-бри-ну-то-сти и стра-хо-ва-ња (по-го-то-во Аустри-је и Не-мач-ке) у вези са ве-ли-ким ми-гра-ци-оним продором му-сли-ма-на у Евро-пу и „су-да-ром ци-ви-ли-за-ци-ја". Ако намах прихватимо да ис-кљу-чи-мо ова-кво ви-ђе-ње као „пре-ви-ше иде-о-ло-шко и не-тач-но", по-сто-ји и тех-нич-ки аспект истог пи-та-ња. Мно-ги у ЕУ има-ју не-ла-год-не ми-сли о сло-бод-но лу-та-ју-ћим ма-са-ма не-за-по-сле-них Ту-ра-ка ко-ји узи-ма-ју по-сло-ве и сма-њу-ју пла-те до-мо-ро-да-ца.

„Тур-ска по-но-во по-ста-је из-ра-зи-то ре-ли-ги-о-зно дру-штво у тре-нут-ку ка-да по-ку-ша-ва да при-сту-пи ‚постре-ли-ги-о-зној' Евро-пи. Мно-ги ур-ба-ни Тур-ци, ко-ји су да-ле-ко од то-га да су по-за-пад-ња-че-ни, ка-кво је уоп-ште-но ми-шље-ње или се то-ме бар на-да-ју у Евро-пи, да-нас же-ле да уђу у ЕУ без раз-бла-жи-ва-ња тур-ских дру-штве-них и ре-ли-ги-о-зних вред-но-сти."[13]

Поимање Турске на основу ви-зи-ја Ке-ма-ла Ата-тур-ка о мо-дер-ној Тур-ској, и идеја ње-ног кон-тро-ли-са-ња, данас је сувише ле-жер-но за Европљане. Тур-ски пре-ми-јер Ер-до-ган („осва-јач Евро-пе") и ми-ни-стар ино-стра-них по-сло-ва Аб-ду-лах Гул „у зна-чај-ној ме-ри су религиознији не-го би-ло ко-ји од њи-хо-вих прет-ход-ни-ка".[14] Сто-га, мо-же би-ти ве-о-ма те-жак за-да-так да се при-бли-же вред-но-сти ЕУ и тур-ског дру-штва, али не и не-мо-гућ. Про-цес би мо-гао, ме-ђу-тим, рас-па-ли-ти стра-сти на обе стра-не. Шта ако уме-сто гра-ђе-ња мо-сто-ва са му-сли-ман-ским све-том, тур-ски ула-зак у ЕУ ис-про-во-ци-ра исла-мо-фо-би-ју у Евро-пи? Пре не-го „из-во-за" де-мо-кра-ти-је и ста-бил-но-сти, ЕУ би мо-гла уво-зи-ти не-ста-бил-ност. За-штит-ник

де-мо-кра-ти-је и се-ку-лар-но-сти тур-ске др-жа-ве је би-ла заправо војна вр-ху-шка (из-не-на-ђу-ју-ће по ЕУ стан-дар-де), иако је то до-во-ди-ло до по-вре-ме-них др-жав-них уда-ра.

ПРЕДНОСТИ ДВОСЕКЛОГ МАЧА

Што се ти-че пре-ми-је-ра Ер-до-га-на и вла-да-ју-ће Пар-ти-је прав-де и на-прет-ка (АКР) ча-со-пис *The Economist* је ко-мен-та-ри-сао:

„… Мно-ги ке-ма-ли-сти у Ис-тан-бу-лу и Ан-ка-ри сум-ња-ју да он има скри-ве-ни план ко-ји ће, ка-да се јед-ном от-кри-је, по-ка-за-ти пра-ву бо-ју АКР-а: ин-тен-зив-ну ислам-ски зе-ле-ну. Они искре-но ве-ру-ју да она ко-ри-сти мо-гућ-ност члан-ства у ЕУ са-мо да би ума-њи-ла моћ ору-жа-них сна-га пре не-го што пре-тво-ри зе-мљу у ислам-ску др-жа-ву, не-што на-лик Ира-ну. (…) До члан-ства у ЕУ заправо ни-ка-да не-ће ни до-ћи. Не-где ус-пут не-ко ће уло-жи-ти ве-то. И он-да ће Тур-ска би-ти оста-вље-на у ру-ка-ма АКР-а, и цео на-по-ран и по-зи-ти-ван рад Ата-тур-ка и ње-го-вих ре-пу-бли-кан-ских на-ста-вља-ча би-ће по-ни-штен.”[15]

Мо-же ли и тре-ба ли ЕУ да пре-у-зме та-кав ри-зик? И Тур-ска та-ко-ђе: мо-же ли тран-сфор-ма-ци-ја дру-штва иза-зва-ти сна-жан от-пор код ку-ће?

Ки□пар: Од Тур-ске ће се тра-жи-ти да по-ву-че све сво-је оку-па-ци-о-не сна-ге (35.000) из ове зе-мље чла-ни-це ЕУ. Ки-пар, зе-мља чла-ни-ца ЕУ, мо-ра би-ти при-зна-та у ње-ној це-ло-ви-то-сти. [16] И да-ље, иле-гал-но за-у-зе-то вла-сни-штво на Ки-пру мо-ра би-ти вра-ће-но њи-хо-вим пр-во-бит-ним вла-сни-ци-ма.

Људска, демократска и мањинска права Спо-ра-зум из Ло-за-на (1923) шти-ти турске ста-нов-ни-ке јер-мен-ске, грч-ке и је-врej-ске на-ци-о-нал-но-сти. То-ком пре-го-во-ра о при-сту-па-њу, од Тур-ске ће се тра-жи-ти да из-ме-ни и по-бољ-ша сво-ју крај-ње оскудну историју људских права, по-себ-но у по-гле-ду Кур-да и оста-лих, као и же-на. [17] Са-мо курд-ска ма-њи-на у Тур-ској бро-ји из-ме-ђу 12 и 15 ми-ли-о-на. Захтеви за ре-ги-о-на-ли-за-ци-ју и ауто-но-ми-ју уну-тар Тур-ске су све гла-сни-ји. [18]

Контрола граница: Тур-ска има ду-гач-ке копнене гра-ни-це са Јер-ме-ни-јом (268 км), Азе-рбејџаном (9 км), Бу-гар-ском (240 км), Гру-зи-јом (252 км), Грч-ком (206 км), Ира-ном (499 км), Ира-ком (352 км) и Си-ри-јом (822 км). Ве-о-ма је те-шко, зах-тев-но и ску-по ефикасно над-зи-ра-ти такву границу. Тур-ска мо-ра да де-мон-стри-ра да мо-же при-ме-ни-ти и одр-жа-ти стан-дар-де ЕУ ко-ји се од-но-се на ово пи-та-ње јер су не-ки од тур-ских ју-жних и ис-точ-них су-се-да ве-ли-ки из-во-ри иле-гал-не ими-гра-ци-је у ЕУ.

НЕЕВРОПСКИ ИДЕНТИТЕТ ТУРСКЕ

Сва наведена те-шка и ва-жна пи-та-ња мо-ра-ју би-ти ре-ше-на. На-да-ље, до 2015. го-ди-не, Тур-ска би би-ла нај-мно-го-људ-ни-ја зе-мља ЕУ. Има-ла би нај-ве-ћу гла-сач-ку моћ у ЕУ.[19] Ово би има-ло не-са-гле-ди-ве кон-се-квен-це на гла-сач-ки про-цес чи-та-ве уни-је. Валери Жискар д'Естен (Фран-цу-ска), пред-се-да-ва-ју-ћи Европ-ске кон-вен-ци-је запажа:

„Европ-ска кон-вен-ци-ја је ја-сно де-фи-ни-са-ла те-ме-ље овог ен-ти-те-та: кул-тур-ни до-при-нос Грч-ке и Ри-ма, про-жи-ма-ју-ће ре-ли-ги-о-зно на-сле-ђе Евро-пе, кре-а-тив-ни ен-ту-зи-ја-зам ре-не-сан-се, фи-ло-зо-фи-ја до-ба про-све-ти-тељ-ства и до-при-нос ра-ци-о-нал-не и на-уч-не ми-сли. Тур-ска не-ма ни-шта од то-га. Ово не би тре-ба-ло да зву-чи пе-жо-ра-тив-но. Тур-ска је раз-ви-ла сво-ју соп-стве-ну исто-ри-ју и соп-стве-ну кул-ту-ру, ко-ја за-слу-жу-је по-што-ва-ње. Ме-ђу-тим, те-ме-љи европ-ског

иден-ти-те-та, та-ко ви-тал-но ура-сли у тки-во Уни-је ка-ква је она да-нас, дру-га-чи-ји су. Тур-ско при-сту-па-ње би про-ме-ни-ло са-му при-ро-ду европ-ског про-јек-та...

Ако је је-ди-но ре-ше-ње до ко-јег Евро-па мо-же до-ћи то да до-пу-шта ула-зак у Уни-ју или ан-та-го-ни-ше сво-је парт-не-ре, њој је су-ђе-но да скли-зне у ре-ги-о-нал-ну вер-зи-ју Ује-ди-ње-них на-ци-ја, ство-ре-ну за са-стан-ке, ди-ску-си-је и од-ре-ђе-не по-себ-не за-јед-нич-ке про-јек-те. Она не би има-ла иден-ти-тет, за-јед-нич-ку же-љу ни-ти уло-гу ко-ју би тре-ба-ло да игра. Свет ће ево-лу-и-ра-ти без Евро-пе."[20]

Д'Естен се залаже за при-ви-ле-го-ва-ни парт-нер-ски спо-ра-зум са Тур-ском, пре не-го за пу-но члан-ство. Дру-га-чи-је, ЕУ мо-же до-жи-ве-ти им-пло-зи-ју. По-сто-је чак и гла-со-ви у Тур-ској ко-ји по-др-жа-ва-ју овај лак-ши, јед-но-став-ни-ји и из-во-дљив од-нос са ЕУ. Пи-та-ње је: да ли је за Тур-ску за-и-ста баш то-ли-ко ис-пла-ти-во да про-гу-та ве-ли-ки за-ло-гај ка-ко би из-вр-ши-ла све те-шке, бол-не, не-по-пу-лар-не и ску-пе про-ме-не ради за-до-во-љавања *ac-qu-is com-mu-na-u-ta-i-re*?[21] Али *ac-qu-is com-mu-na-u-ta-i-re*
се не ба-ви са-мо про-ме-на-ма за-ко-на, већ и про-ме-на-ма на-ви-ка. Да ли би спо-ра-зум ко-ји из-бе-га-ва цен-тра-ли-зо-ва-ну ре-гу-ла-ци-ју мно-гих ства-ри у ЕУ био су-пер-и-о-ран из-бор би-ло ко-је стра-не?

Табела 13. Ди-рект-не стра-не ин-ве-сти-ци-је у Мек-си-ку и Тур-ској, го-ди-шњи при-лив у ми-ли-о-ни-ма до-ла-ра за пе-ри-од 1994-2003.

Земља
1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

Мек-си-ко

Тур-ска

10,973

608

9,526

885

9,186

722

12,831

805

12,332

940

13,206

783

16,586

982
26,776
3,266
14,754
1,037
10,783
575

Из-вор: UN-CTAD, World In-vest-ment Re-port (2004)

Тур-ска има до-бро по-ста-вље-ну и пот-пу-но функ-ци-о-нал-ну ца-рин-ску уни-ју са ЕУ. Мно-ге зе-мље би за-ви-ди-ле Тур-ској на ње-ним по-слов-ним при-ви-ле-ги-ја-ма и при-ли-ка-ма. Из-не-на-ђу-ју-ће, Тур-ска ни-је ус-пе-ла да од-и-гра уло-гу за ЕУ слич-ну оној ко-ју Мек-си-ко игра за САД. Раз-лог је у то-ме што је Тур-ска при-ву-кла са-мо ма-ли део ди-рект-них стра-них ин-ве-сти-ци-ја у по-ре-ђе-њу са Мек-си-ком. На-кон ус-по-ста-вља-ња ца-рин-ске уни-је са ЕУ 1995. го-ди-не, и про-тив-но свим оче-ки-ва-њи-ма и пред-ви-ђа-њи-ма, ди-рект-не стра-не ин-ве-сти-ци-је пре-ма Тур-ској су опа-ле то-ком две уза-стоп-не го-ди-не (та-бе-ла 13). Ге-не-рал-но, ко-руп-ци-ја и не-до-ста-так за-шти-те пра-ва ин-те-лек-туал-не сво-ји-не су глав-ни раз-ло-зи за ова-ко

слаб успех у по-ре-ђе-њу са Мек-си-ком. **<**

** Аутор је струч-њак Еко-ном-ске ко-ми-си-је УН за Евро-пу, UNE-CE, Же-не-ва. У сле-де-ћем бро-ју: „Но-ва европ-ска кре-та-ња и бу-ду-ћа про-ши-ре-ња ЕУ*
”

(Јануар-фебруар 2006)

НА-ПО-МЕ-НЕ

[1] По-сто-јао је „увод” у ова звер-ства ко-ји је у пе-ри-о-ду 1894-96. до-вео до смр-ти 300.000 Јер-ме-на.

[2] Исто би се мо-гло тра-жи-ти и од Хр-ват-ске због звер-ста-ва у ло-го-ру смр-ти у Ја-се-нов-цу то-ком Другог свет-ског ра-та. Тај ло-гор је на са-мом вр-ху ли-сте на-ци-стич-ких кон-цен-тра-ци-о-них ло-го-ра, су-де-ћи по бро-ју уби-је-них. За-ин-те-ре-со-ва-ни чи-та-лац мо-же кон-сул-то-ва-ти сле-де-ће ин-тер-нет адре-се: www.yadvashem.org/odot, www.jasenovac.org/libraries/viewdocument.asp

[3] Јер-ме-ни тра-же при-зна-ва-ње ових уби-ста-ва као ге-но-ци-да. Се-дам чла-ни-ца ЕУ (Бел-ги-ја, Ки-пар, Грч-ка, Фран-цу-ска, Ита-ли-ја, Пољ-ска и Швед-ска) већ су то учи-ни-ле. Не-мач-ка, Сло-вач-ка и Хо-лан-ди-ја раз-ма-тра-ју да учи-не исто (L. Kirk, „Armenian massacrte hangs over Turkey”, *EU Observer*, 25. април 2005).

[4] H, Mahony, „Turkey calls for study into Armenia genocide claims”, *EU Observer*, 9. март 2005.

[5] При-се-ти-мо се да је Европ-ска за-јед-ни-ца за угаљ и че-лик, прет-ход-ник Европ-ске Уни-је, би-ла пр-вен-стве-но сма-тра-на за ор-га-ни-за-ци-ју ко-ја ће спре-чи-ти „кр-ва-ве кон-флик-те”.

[6] Аустри-ја је јед-на од зе-ма-ља ко-је на-ме-ра-вају да одр-же ре-фе-рен-дум о члан-ству Тур-ске у ЕУ.

[7] Од-мах се при-се-ти-мо остр-ва Имиа и Гав-дос.

[8] G. Jenkins, „Europe eyes Turkey”, *Al-Ahram* Weekly, 23-29. де-цем-бар 2004.

[9] Пад Ца-ри-гра-да 1453. го-ди-не, пра-ћен пре-тва-ра-њем хри-шћан-ске цр-кве Аја Со-фи-је у џа-ми-ју и па-дом у тр-го-ви-ни за-чи-ни-ма са Мо-луч-ких остр-ва, до-вео је до сна-жне ини-ци-ја-ти-ве у про-на-ла-же-њу дру-гих, за-пад-них пло-вид-бе-них пу-те-ва ка Ин-ди-ји (што је ре-зул-ти-ра-ло от-кри-ва-њем Аме-ри-ке).

[10] Ка-зах-стан, Кир-ги-стан, Та-џи-ки-стан, Турк-ме-ни-стан и Уз-бе-ки-стан. Из-у-зи-ма-ју-ћи Таџикистан, повезан са Персијом, оста-ле зе-мље са Тур-ском де-ле за-јед-нич-ко ре-ги-о-нал-но на-сле-ђе.

[11] САД по-др-жа-ва-ју сва-ки ко-рак ко-ји во-ди сла-бље-њу ру-ског ути-ца-ја у ре-ги-о-ну. Европ-ска Уни-ја би по-др-жа-ла та-кву са-рад-њу, по-што Тур-ска мо-же би-ти ко-ри-стан по-сред-ник из-ме-ђу Евро-пе и цен-трал-не Ази-је. Ово би мо-гло и за не-ко вре-ме успо-ри-ти тур-ско кре-та-ње пре-ма члан-ству у ЕУ.

[12] За-пад-њач-ке вој-не ин-тер-вен-ци-је у Бо-сни и Хер-це-го-ви-ни (1995) и у Србији (1999) би-ле су „у ко-рист му-сли-ма-на, иако мно-ги му-сли-ма-ни то из-гле-да за-бо-ра-вља-ју” (*The Economist*, 19. фе-бру-ар 2005, стр. 24).

[13] V. Boland and D. Dombey, „A government led by a devout Muslim shows how migration to the cities is bringing rural values to the fore”, *Financial Times*, 5. ок-то-бар 2004.

[14] *The Economist*, „A survey of Turkey”, 19. март 2005, стр. 6.

[15] *The Economist*, „A survey of Turkey”, 19. март 2005, стр. 8.

[16] Тур-ска спрем-ност да пот-пи-ше про-то-кол ко-ји би про-ши-рио ње-ну ца-рин-ску уни-ју са ЕУ(15) на уни-ју са ЕУ(25) је по-зи-ти-ван ко-рак у овом про-це-су, по-што би бро-до-ви са Ки-пра (јед-на од нај-ве-ћих фло-та на све-ту) мо-гли при-ста-ја-ти у Тур-ској.

[17] Од-нос пре-ма же-на-ма у Тур-ској ће пред-ста-вља-ти про-блем то-ком пре-го-во-ра о при-сту-па-њу. „Пре-ми-јер је де-те си-ро-ма-шне ис-тан-бул-ске по-ро-ди-це. По-ха-ђао је ре-ли-ги-о-зну сред-њу шко-лу, за-ми-шљао ка-ко ће јед-ног да-на по-ста-ти про-фе-си-о-нал-ни фуд-ба-лер, а по-стао је гра-до-на-чел-ник де-ве-де-се-тих го-ди-на про-шлог ве-ка и, ка-ко ка-же, мо-ли се нај-ма-ње три пу-та днев-но. Његова су-пру-га Еми-на на гла-ви но-си ма-ра-му и због то-га јој је за-бра-ње-но да има др-жав-нич-ку функ-ци-ју. По-се-ти-ла је Бе-лу ку-ћу, али тек тре-ба да бу-де по-зва-на да по-се-ти

пред-сед-нич-ку па-ла-ту у Ан-ка-ри.” (V. Boland and D. Dombey, „A government led by a devout Muslim shows how migration to the cities is bringing rural values to the fore”, *Financial Times* , 5. ок-то-бар 2004)

[18] Тур-ска вла-да је у мар-ту 2005. го-ди-не оп-ту-же-на да об-ма-њу-је Уни-ју по-во-дом про-гре-са учи-ње-ног у по-врат-ку ско-ро 400.000 ра-се-ље-них то-ком ци-вил-ног ра-та из-ме-ђу вој-ске и Кур-да то-ком осам-де-се-тих и де-ве-де-се-тих го-ди-на про-шлог ве-ка (V. Boland, „Turkey accused of misleading EU over resettlement”, *Financial Times*, 7. март 2005). Хр-ват-ска је то-ком опе-ра-ци-је „Олуја” 1995. го-ди-не за-у-зе-ла за-шти-ће-ну зо-ну Ује-ди-ње-них на-ци-ја и про-те-ра-ла преко 300.000 сво-јих ста-нов-ни-ка срп-ске на-ци-о-нал-но-сти. Ово пи-та-ње (по-вра-так љу-ди и по-вра-ћај имо-ви-не) мо-же се ви-со-ко ко-ти-ра-ти то-ком пре-го-во-ра о ула-ску ове зе-мље у ЕУ.

[19] Ка-да Тур-ска при-сту-пи Уни-ји, пла-нин-ски врх Ара-рат (5.156 m) ће по-ста-ти нај-ви-ши пла-нин-ски врх ЕУ.

[20] V. Giscard d’Estaing, „A better European bridge to Turkey”, *Financial Times*, 25. но-вем-бар 2004.

[21] H. Unal, „Turkey would be better off outside the EU”, *Financial Times*, 17. де-цем-бар 2004.

(1) Еутаназија или подмлађивање Европе

(2) Време далекосежних одлука

(3) Важност реалистичног приступа

(4) Могућности и контроверзе

(5) Замке социјалног дампинга

(7) Чекаоница за излазак